

”SUN SYY ETTÄ OON NYT TÄSSÄ”

Kuntouttavaan työtoiminnan merkitys ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle.

Titta Ylimäki

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Pohjoinen, Oulu

Terveystieteiden koulutusohjelma

Mielenterveyshuollon suuntautuminen

Sosionomi (YAMK)

Sisällys

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
1. JOHDANTO	5
2. PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS	8
2.1 Kuntouttava työtoiminta ja aktivointisuunnitelma.....	9
2.2 Kuntouttava sosiaalityö	11
2.3 Kuntoutus.....	13
3. HYVINVOINTI JA MIELENTERVEYS.....	17
3.1 Mielenterveyden vaikutus työllistymiseen	19
3.2 Työ- ja toimintakyky	20
4. TUTKIMUKSEN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
5. TUTKIMUSYMPÄRISTÖ, AINEISTON KERUU- JA ANALYSOINTIMENETELMÄT	24
5.1 Tutkimusympäristö	24
5.2 Aineiston keruu	25
5.3 Aineiston analyysi	25
Aineiston redusointi eli pelkistäminen	26
Aineiston klusterointi eli ryhmittely	28
Aineiston abstrahointi eli teoreettisen käsitteistön luominen	29
Abstrahoinnista muodostetut yhdistävät luokat	30
6. TUTKIMUSTULOKSET.....	31
6.1 Merkitys sosiaalisille ongelmille.....	31
6.2 Merkitys taloudellisesti	32
6.3 Ohjauksen merkitys	32
6.4 Merkitys hyvinvoinnille	33
7. LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	35
8. POHDINTA	37
LÄHTEET	40
Liite 1.....	46
Liite 2.....	48

TIIVISTELMÄ

Ylimäki, Titta. Kuntouttavan työtoiminnan merkitys ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Oulu, kevät 2015 39 s., 2 liitettä. Terveyden edistämisen koulutusohjelma, Sosiaali- ja terveysalan ylempi AMK -tutkinto, Sosionomi (ylempi AMK).

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on siihen osallistuvien ihmisten mielestä. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Mikä merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle, miten tutor-toiminta vaikuttaa työpaikkaohjauksen laatuun ja kuinka ennaltaehkäistä keskeytyksiä?

Kyseessä oli laadullinen tutkimus ja tutkimusaineisto kerättiin haastattelulla. Haastatteluun osallistui kymmenen kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa tai lähiaikoina ollutta ihmistä.

Tutkimustulokset osoittivat, että ihmiset, jotka ovat motivoituneet kuntouttavaan työtoimintaan, kokivat sen olevan merkityksellistä mielenterveyden edistämisessä. Ohjauksen laadulla oli merkitystä työtoiminnan onnistumisessa asiakkaan näkökulmasta. Keskeyttämisiltä välttyään työtoiminnan ajoittuessa oikeaan aikaan huomioon ottaen asiakkaan elämäntilanne.

Asiasanat: mielenterveys, terveyden edistäminen, hyvinvoinnin edistäminen, kuntouttava työtoiminta, työ- ja toimintakyky, pitkäaikaistyöttömyys

ABSTRACT

Ylimäki, Titta. What does rehabilitative work experience mean to a person's mental health and wellness? 39 p, 2 appendices. Language: Finnish. Oulu, spring 2015. Diakonia University of Applied Sciences. Degree Programme in Health Promotion, Mental Health Work. Degree: Master of Social Services.

The aim of this study was to find out what consequences does rehabilitative work experience have for a person's mental health, according to people who were involved in it. The research questions were: what consequences does rehabilitative work experience have for a person's mental health, how does tutor-activity influence the quality of guidance in work and how can we prevent interruptions.

The study is qualitative and the research material was gathered through questionnaires. Ten people who are currently participating or have recently participated rehabilitative work experience, took part in the interviews.

The research results showed that people who are motivated to take part in rehabilitative work experience think that it is meaningful in enhancing mental healthcare. The quality of guidance mattered in how successful the action was from the client's perspective. When rehabilitative work experience is timed right considering the client's situation of life, interruptions can be avoided.

Key words: mental health, improving health, rehabilitative work experience, working and operating ability, long-term unemployment.

1. JOHDANTO

Työn nimi "Sun syy että oon nyt tässä" on erään asiakkaani antama palaute. Kyseisessä hetkessä se oli positiivinen palaute, mutta voisi olla myös negatiivinen. Tutkimuksessa oli tavoitteena saada ihmisiä itse kertomaan, mitä he ajattelevat kuntouttavasta työtoiminnasta juuri tällä hetkellä omassa elämässään. Tämän opinnäytetyön aiheena on tuetun työllistämisen merkitys ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Pääasiallinen tutkimusongelmani on kuntouttavan työtoiminnan merkitys mielenterveydelle, mutta sivujuonena tutkin myös tutortoiminnan vaikutusta ihmisten kokemuksiin kuntouttavan työtoiminnan työpaikoista. Tämä linkittyy toiseen opinnäytetyöhön; tutortoiminnan mallintaminen, joka tehdään myös Oulun kaupungin työllisyyspalveluille. Tutortoimintaa on lanseerattu Oulussa työtoimintaan osallistuvien ohjaajien vertaiskoulutuksena. Tutorkoulutusta järjestetään kaupungin ohjaajille, eri palvelualueiden työntekijöille ja kolmannen sektorin toimijoille. Ajatuksena on tarjota tukea ja verkostoitumista erilaisissa kuntouttavan työtoiminnan ja työkokeilujen ohjaustehtävissä toimiville.

Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää kunnan, valtion, seurakuntien sekä järjestöjen ja säätiöiden ylläpitämissä työpaikoissa. Yksityiset yritykset on suljettu pois kilpailun vääristämisen vuoksi. Kunta voi tehdä kirjallisen sopimuksen kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä toisen kunnan tai kuntayhtymän, rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa (Terveystieteiden tutkimuskeskus, THL i.a.). Työtoimintapaikkojen kirjo on laaja, samoin työpaikkaohjauksen laatu. Voi olla pieni yhdistys, jossa on vain muutama työntekijä tai kaupungin yksikkö jossa on kymmeniä työntekijöitä. Työpaikkaohjaaja voi olla sosiaalialan ammattilainen tai hän voi olla pätevä kiinteistöhoitaja. Näin ollen asiakkaat saavat työssään hyvin eritasoista ohjausta. Oulussa on kehitetty tutortoimintaa jossa työpaikoilla toimivat ohjaajat samoin kuin kaupungin sosiaaliohjaajat ja palveluohjaajat, kokoontuvat yhteen keskustelemaan yhteisistä asioista, kouluttautumaan ja saamaan vertaistukea sekä verkostoitumaan keskenään

Työllistämisasioihin minulla on tullut vahva kiinnostus toimittuani projektiohjaajana maahanmuuttajanuorten urapajalla, työvalmentajana nuorten työpajalla, aikuissosiaalityössä kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana sekä tällä hetkellä nuorten palveluissa kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana ja sosiaali-ohjaajana. Olen päässyt seuraamaan käytännössä työllistämisen merkitystä ihmisen elämään ja kuulemaan myös työssäni ihmisten ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Koska mielipiteitä on ollut puolesta ja vastaan, halusin tehdä asiasta tarkempaa tutkimusta.

Asiakaskuntani on moninainen ja heillä on paljon sekä mielenterveys- että päihdeongelmia. Niinpä halusin tutkia sitä, onko kuntouttavalla työtoiminnalla merkitystä osallistuvien ihmisten mielenterveyteen ja jos on, niin millä tavalla? Työssäni olen nähnyt myös työpaikan ohjauksen laadun merkityksen sekä asiakkaan motivaation ja työtoiminnan oikea-aikaisuuden merkityksen. Oma näkemykseni on se, että oikeaan aikaan oikeassa paikassa aloitettu työtoiminta voi selkiyttää ihmisen koko elämän. Halusin kuitenkin kuulla myös asiakkaiden omaa ääntä, sekä tuoda sitä julkisuuteen ja esimerkiksi asioista päättävien tahojen tietoon.

Työ määrittää ihmisen sosiaalista asemaa, kuulumista yhteiskuntaan. Tuetut työt ovat muiden järjestämiä ja voidaan joskus kokea pakoksi ja leimaavaksi. Työn tulee perustua vapaaehtoiseen sopimukseen työnantajan ja työntekijän välillä. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 300). Palkkatyö sekä parantaa että ylläpitää ihmisen toimintaedellytyksiä ja luo mahdollisuuksia vuorovaikutukseen. Se myös auttaa yksilöitä kasvattamaan inhimillistä pääomaansa. On itsestään selvyyttä, että palkkatyö on myönteinen siirtymä, mutta edellä mainitut asiat eivät kuulu ainoastaan työmarkkinoille. Epävirallinen sektori ja kansalaisyhteiskunta tarjoavat myös sosiaalisia mahdollisuuksia. (Hiilamo & Saari 2010, 24.) Teolliset työpaikat ovat vähitellen katoamassa Euroopasta. Matalan koulutuksen saaneiden on vaikeaa löytää töitä eikä korkeakaan koulutus välttämättä takaa työpaikkaa. Työpaikka jota on ajateltu pysyväksi voikin osoittautua yllättäen epävarmaksi. (Hiilamo & Saari 2010, 23.) Työpaikan menettäminen on ihmisen

elämässä iso kriisi. Se aiheuttaa sekä sosioekonomisen aseman muutoksen että taloudellisen epävarmuuden. Riippuu ihmisen omista voimavaroista ja sosiaalisesta verkostosta kuinka hyvin hän tästä selviää. Pahimmillaan työpaikan menetys voi aiheuttaa vakavan mielenterveyden ongelman.

Palkkatyön ensisijaisuutta korostanut politiikkakehys on johtanut siihen että viimesijaisten etuuksien kehitys on jäänyt pahasti jälkeen sekä palkkakehityksestä että siihen kytkeytyneistä palkkatuloihin suhteutetusta etuuksista. (Hiilamo & Saari 2010, 24). Kilpailu ja suorituspainet lisääntyvät työpaikoilla ja työelämäään valmistautuvat nuoret kokevat pääsyn hyviin työpaikkoihin ja vakinaiselle työuralle tulleen entistä vaikeammaksi. Osa nuorista on alkanut kapinoida asemaansa liittyvää epävarmuutta vastaan. He ovat alkaneet vaatia kansalaispalkkaa heille tarjottujen ”paskaduunien” sijaan. (Kasvio 2007, 30.)

Nuorten työttömyyden on todettu olevan yhteydessä muun muassa psyykkisten ja sosiaalisten ongelmien lisääntymiseen, terveystalveluiden käyttöön, somaattiseen sairastavuuteen ja yhteiskunnasta vieraantumiseen. Toimeentulon niukkuus nuorilla, velkaisuus ja lamaan liittyvät, perheen kokemat taloudelliset paineet ovat yhteydessä vanhempien ja lasten välisiin riitoihin jotka johtuvat rahasta. Nämä perheen sisäiset ristiriidat muodostavat uhkan nuoren mielenterveydelle. (Halonen, Aaltonen, Hämäläinen, Karppi, Kaukinen, Kervilä, Lehtinen, Pere, Puukka, Siitonen, Silvennoinen & Talo 2007, 71).

Keskeisiä pääkäsitteitä tässä tutkimuksessa ovat kuntouttava työtoiminta ja mielenterveys sekä työ- ja toimintakyky. Alakäsitteitä ovat tuettu työ, aktivointisuunnitelma ja tutortoiminta. Vaikka tutkimuksen painopiste on kuntouttava työtoiminta ja sen vaikuttavuus, on hyvinvointi ja mielenterveys myös keskeisessä asemassa tässä tutkimuksessa. Tutkimus on toteutettu haastattelemalla kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia ihmisiä.

2. PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS

Pitkäaikaistyötön on henkilö, joka on tutkimusajankohtana ollut yhtäjaksoisesti työttömänä 12 kuukautta tai sitä pidemmän ajan. (Tilastokeskus i.a.). Usein pitkäaikaistyöttömästä puhutaan silloin, kun henkilö on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä tai on työttömyyspäivärahauden jälkeen saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001). Pitkäaikaistyöttömyyden määrittelemisen on haastavaa. Yleisesti pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan henkilöä, joka on ollut yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä työnhakijana sekä henkilöä, joka on ollut useammassa työttömyysjaksossa yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana sekä työttömyyden toistuvuuden ja kokonaiskeston perusteella on rinnastettavissa yhtäjaksoisesti 12 kuukautta työttömänä olleeseen työnhakijaan. (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 2002.) Tämä laki on kumottu lailla 28.12.2012/916, joka on voimassa 1.1.2013 alkaen, ja josta tämä pitkäaikaistyöttömän määritelmä on poistettu kokonaan.

Työskennellessäni aikuissosiaalityössä ohjaajana huolestuin yli neljäkymmentä - vuotiaiden naisten tilanteesta. Heitä on paljon työttöminä, vailla koulutusta ja vähäisellä työkokemuksella. Suurin ryhmä pitkäaikaistyöttömissä on kuitenkin miehet joilla ei ole koulutusta, vaikka osalla voi olla työhistoriaa useistakin eri paikoista. Keski-ikäisen työvoiman uusintamiseen ja koulutusvajeen poistamiseen on suomessa panostettu vähän. Tämän työvoiman käyttökelpoisuus on päästetty vähitellen rappeutumaan. (Vähätalo 2000, 58.) Pitkäaikaistyöttömyyteen liittyy myös rakenteellisia seikkoja, jotka liittyvät huono-osaisuuden ongelmiin ja vaikeuttavat pitkäaikaistyöttömien työllistymistä. Kuten Vähätalokin kirjoittaa, näitä ovat ainakin epäedullinen ikärakenne, koulutuksen puute, sukupuolten muuttuvasta asemasta seuraavat ongelmat ja alueyhteisöihin liittyvät ongelmat. (Vähätalo 2000, 57). Uudessa Oulussa pitkäaikaistyöttömien ongelmien rakenteellinen haaste ilmenee muun muassa

palveluiden keskittämisenä, joukkoliikenteen puuttumisena ja pitkinä välimatkoina. Ikärakenteeltaan Oulun väestö on nuorta, mikä näkyy suurena nuorisotyöttömyytenä.

Pelkän peruskoulun käyneistä nuorista aikuisista varsin moni on juuttunut suoraan lähes pysyvään työttömyyteen. Heidän keskuudessaan on vaarana syntyä alaluokka, jolle on tyypillistä voimakas eri sosiaalisten ongelmien päällekkäisyys sekä suuri riippuvuus toimeentulotuesta. Pitkäaikaistyöttömyyttä ja sosiaalista uloslyöntiä tulisi ehkäistä ennalta niin, ettei nuorten koulupudokkaiden ongelmaa syntyisi. Tavoitteena tulisi olla se, että mahdollisimman harva nuori jää pelkän peruskoulun varaan. (Vähätalo 2000, 59.) Työttömien perusturvansaajien työllisyyttä on yritetty parantaa muun muassa aktivointisuunnitelmilla, kuntouttavalla työtoiminnalla, työllisyyskoulutuksella sekä työnantajille maksettavilla tuilla. Tulokset eivät kuitenkaan ole vakuuttaneet. Työllisyystyöt ovat päättyneet määräajan jälkeen tai työnantajalle maksetun tuen päättymisen jälkeen. (Hiilamo 2010, 278). Tämä on epäkohta johon törmään työssäni päivittäin. Kuntouttavan työtoiminnan aikana tulisi suunnitella yksilöllinen polku kohti palkkatyötä. Työtä ei kuitenkaan ole saatavilla kaikille eikä koulu ole kaikkien kohdalla realistinen vaihtoehto johtuen esimerkiksi korkeasta iästä tai mielenterveys ja päihdeongelmista.

2.1 Kuntouttava työtoiminta ja aktivointisuunnitelma

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu jonka tavoitteena on ehkäistä työttömyyden aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia asiakkaan toimintakykyyn, vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Sen tavoite on myös ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuutta työtoimintaan ja muihin palveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö i.a.) Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, mutta se on myös työttömyysturvalain mukainen työllistymistä

edistävä palvelu. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.) Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännöstä sekä kehittämisestä. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen perustuu aktivointisuunnitelmaan, jonka työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan sosiaalihuollon viranomaiset laativat asiakkaan kanssa. Kuntouttava työtoiminta on toimenpide, jolla parannetaan pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla. Sillä myös edistetään hänen mahdollisuuksiaan osallistua niin koulutukseen kuin työ- ja elinkeinoviranomaisen tarjoamaan julkiseen työvoimapalveluun. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001; STM i.a.) Asiakkaalle suunnitellaan palvelukokonaisuus, joka kirjataan aktivointisuunnitelmaan. Oulussa suunnitelmaa on laatimassa asiakas, työ- ja elinkeinotoimiston, myöhemmin käytetään lyhennettä TE- toimisto, asiantuntija sekä kunnan edustaja, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja tai palveluohjaaja. Aktivointisuunnitelmassa otetaan huomioon asiakkaan henkilökohtainen tilanne, joka määrittelee sen, mitä palveluita asiakkaalle palvelukokonaisuudessa tarjotaan. Kuntien tulee järjestää kuntouttavaa työtoimintaa pitkään työttöminä olleille henkilöille, jotka saavat työmarkkinatukea tai toimeentulotukea, sekä henkilöille, jotka eivät työ- ja toimintakykynsä takia kykene osallistumaan TE- toimiston ensisijaisiin palveluihin. (STM i.a.)

Aktivointisuunnitelman laativat työ- ja elinkeinotoimisto sekä kunta yhdessä asiakkaan kanssa. Tavoitteena on parantaa pitkään työttömänä olleen henkilön työllistymisedellytyksiä sekä elämänhallintaa. Aktivointisuunnitelmassa määritellään keinot joilla asiakas etenee koulutukseen tai työelämään. Suunnitelmaan voidaan sisällyttää TE-toimiston työllistymistä edistäviä palveluja, kuten erilaisia sosiaali-, terveys-, koulutus- ja kuntoutuspalveluja sekä kuntouttavaa työtoimintaa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.). Suunnitelmaa laadittaessa asiakasta kuullaan ja hänen kanssaan yritetään yhdessä löytää hänelle paras vaihtoehto. Usein suunnitelma laaditaan tilanteessa, joka voi asiakkaalle olla haastava. Hän ei välttämättä ymmärrä miksi on paikalla, tai on ahdistunut tilanteestaan. Olisikin ensisijaisen tärkeää kehittää myös suunnitelman laatimisen prosessia niin, että sekä kunnan että TE- hallinnon

viranomainen tuntisi asiakkaan ja olisi tavannut häntä ainakin kerran kasvokkain. Tällä hetkellä on mahdollista, että toinen viranomaisista tapaa asiakkaan ensimmäisen kerran aktivointisuunnitelman laadinnassa. On tavanomaista että sosiaalityöntekijät saavat nimilistan, jonka perusteella he pyytävät TE -toimistosta yhteistä aktivointiaikaa. Koska sosiaalipuolen aktivointisuunnitelma korostaa asiakkaan kokonaisvaltaista tilannetta enemmän kuin TE – toimiston, on ensimmäisellä tapaamiskerralla vaikea saada selville kaikki seikat, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat ja mahdolliset velat, jotka vaikuttavat asiakkaan työllistymismotivaatioon. Olisi siis hyvä keskustella näistä asioista jo valmiiksi ennen yhteistä tapaamista.

Asiakas itse määrittelee sen, mikä on hänelle hyvää sekä asettaa omat tavoitteensa elämälleen. Ihmiset tulevat onnellisiksi eri tavoin. Ammattilaisen tehtävänä on nähdä asiakkaan suunnitelmien arvokkuus ja tukea asiakasta niiden toteuttamisessa. Ammattilaisen on tärkeää keskustella asiakkaansa unelmista ja siitä miten ne voidaan saavuttaa. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 306.) Valitettavasti kaikki asiakkaat eivät osaa kertoa unelmiaan tai sanovat ettei heillä ole sellaisia. Voidaan miettiä sitä, johtuuko se luottamuksen puutteesta. Viranomaisia ei tunneta tarpeeksi jotta uskallettaisiin kertoa unelmista suoraan. Osa voi pelätä että heidän unelmaansa vähätellään, sillä useilla heistä on taustalla lukuisia epäonnistumisen kokemuksia.

2.2 Kuntouttava sosiaalityö

Kuntouttava sosiaalityö pyrkii muutokseen sekä ihmisen elämässä että vallitsevassa yhteiskunnassa. Etenkin syrjäytyvien nuorten kohdalla ei ole tarkoituksenmukaista pyrkiä yksiviivaiseen työllistämiseen tai ohjaamaan nuoria työhallinnon palveluihin. Sosiaalinen kuntoutus on usein edellytys sille, että muita toimenpiteitä voidaan suunnitella tai että niiden vaikutukset olisivat kestäviä. (STM 2005, 43- 44.) Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan prosessia, jonka tavoitteena on monipuolinen osallisuus yhteiskunnassa ja kyky selviytyä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Samoin toimenpiteet, joiden avulla

pyritään huolehtimaan siitä, että taloudelliset ja sosiaaliset tekijät tukevat kuntoutumista, ovat sosiaalista kuntoutusta. (Koikkalainen & Sjöblom 2014, 75.) Kuntouttavan työtoiminnan lakiin liittyvien sanktioiden tiukentuminen korostaa yhä enemmän sosiaalityöntekijän roolia asiakkaan tilanteen arvioinnissa. Asiakkaan elämäntilannetta voidaan kohtuuttomasti huonontaa ohjaamalla hänet aktiivitoimenpiteisiin silloin, kun hänen tilanteensa vaatisi ensisijaisesti muita palveluja, esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluja. Kuntouttavan työtoiminnan oikea-aikaisuus suhteessa asiakkaan elämäntilanteeseen tulee huolella arvioida. Asiakkaalle ei saisi koitua kohtuuttomia sanktioita sen vuoksi, ettei hän alentuneen toimintakykynsä tai elämäntilanteeseensa liittyvien monien ongelmien vuoksi kykene osallistumaan työtoimintaan. Palveluiden oikea-aikaisuus sekä suhteuttaminen asiakkaan elämään ovat tärkeä lähtökohta myös niiden vaikuttavuudelle. (Rautakorpi 2010, 38.) On tärkeää painottaa sitä, että yksilön elämässä maali voidaan saavuttaa lukuisten pienten askelten avulla. Tästä näkökulmasta nämä pienet askeleet tulevat olemaan rakennuspalaset jotka edistävät hyvinvointia, ei päämäärä itsessään. (Keeling & McQuarrie 2013, 27). Työllistettävillä ja aktivoitavilla ihmisillä on aina ihmisarvo ja heillä on oikeus saada apua omiin ongelmiinsa sekä olla osallisina yhteiskunnassa. Töllisyysseotos ei saa mennä kaiken muun edelle, vaan tulee säilyttää harkintakyky sen suhteen, kuka minnekin ja missäkin elämäntilanteessa voidaan sijoittaa työtoimintaan. (Strömberg- Jakka 2012, 161.)

Työllistämiseen käytetty julkinen rahoitus on investointi jolla saavutetaan tietty hyöty, joka ilmenee esimerkiksi vähentyneenä sosiaaliturvan etuuksien tarpeena tai vähentyneenä palveluiden käytön tarpeena. (Valtion talouden tarkastusvirasto 2007, 116.) Kaupunki joutuu maksamaan jokaisesta työttömästä Kansaneläkelaitokselle niin kutsuttua sakkomaksua joka tarkoittaa sitä, että työmarkkinatuki ja siihen liittyvä lapsikorotus rahoitetaan valtion varoista siihen saakka kun henkilölle on maksettu työttömyytensä perusteella työmarkkinatukea yhteensä 300 päivältä. Tämän jälkeen rahoitus menee puoliksi valtion ja työmarkkinatuen saajan kotikunnan varoista kunnes henkilölle on maksettu työmarkkinatukea yhteensä 1 000 päivältä. Sen jälkeiseltä työttömyysajalta työmarkkinatuen saajan kotikunta vastaa 70 prosentilla ja valtio

30 prosentilla työttömän työnhakijan toimeentulon turvaamiseksi maksetun työmarkkinatuen rahoituksesta. (Työttömyysturvalaki 2002 .) Kyse ei kuitenkaan saa olla vain yhteiskunnan hyödyn maksimoinnista, vaan yksilön oikeudesta päästä osalliseksi yhteiskunnan toimintaan. Hyvän kuntoutuskäytännön tulee pohjautua tieteelliseen näyttöön vaikuttavuudesta, ja sitä täydentävät vakiintuneet ja kokemuseräisesti perustellut menettelytavat. (Autti-Rämö & Komulainen 2013, 452–453.)

2.3 Kuntoutus

Kuntoutusta voidaan kuvata yhteiskunnalliseksi sääntelyjärjestelmäksi, jonka avulla pyritään takamaan kansalaisten yhteiskuntakelpoisuus. Keinot kuntoutuksessa voivat olla lääkinnällisiä, hoidollisia, liikunnallisia, kasvatuksellisia, koulutuksellisia, psykologisia, ammatillisia ja sosiaalisia. Kuntoutusta toimintana on yleensä perusteltu sekä yhteiskunnallisella hyödyllä että yksilön hyvällä. Kuntoutuksen toiminnat ovat alusta alkaen liittyneet toisaalta fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kohentamiseen, toisaalta työhön palaamisen edistämiseen sekä työkyvyn parantamiseen. Edelleen nämä molemmat funktiot ovat suomalaisessa kuntoutuksessa läsnä. (Järvikoski 2013, 11.) Näin ajatellaan myös kuntouttavan työtoiminnan olevan hyödyksi siihen osallistuvalle itselleen, mutta myös yhteiskunnalle kun työttömyydestä aiheutuvat ongelmat vähenevät henkilön ollessa mukana työtoiminnassa. Tärkeimpänä perusteena kuntoutukseen on yleisesti pidetty puhtaasti taloudellisia tekijöitä. Yhteiskunnan kannalta kuntoutuksen merkitystä on painotettu lisätyövoiman tuottajana, mutta on huomioitu myös kuntoutuksen mahdollisuudet hoitokulujen ja sosiaalikulujen vähentämisessä. Kunnille kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen on taloudellisesti edullista, sillä jokaisesta työttömästä työnhakijasta kaupunki joutuu maksamaan valtiolle ”sakkoa”. Kun henkilö osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan, tämä sakkomaksu poistuu ja kaupunki saa valtiolta korvausta työtoiminnan järjestämisestä.

Syrjäytymisvaarassa olevien vajaakuntoisten nuorten kuntoutustarvetta on arvioitu Kelan kuntoutuksen palveluyhtiössä (nykyisin Petrea). Tässä hankkeessa tehtiin 58:lle syrjäytymisvaarassa olevalle nuorelle kuntoutustutkimus jonka tuloksissa mielenterveyden osalta tuli esiin selviä oppimisvaikeuksia ja kognitiivisten kykyjen epätasaisuutta sekä kehitys- ja sopeutumisongelmia, jotka oli havaittu jo lastenneuvolassa. Valitettavasti nämä tiedot olivat kadonneet jossain vaiheessa nuoren elämää, eivätkä olleet enää vastuuviranomaisten tai hoitohenkilöstön käytettävissä. Näin ollen nuorille saatettiin asettaa liian suuria vaatimuksia esimerkiksi koulussa. (Halonen ym. 2007, 67). Tutkimuksissa ammattilaiset arvioivat mielenterveyden hoidon tarvetta olevan paljon enemmän kuin nuoret itse kokivat ja hoitoon motivoiminen osoittautui ongelmalliseksi, etenkin päihdeongelmaisilla nuorilla. Hoidon tehostamista ja käynnistämistä vaikeuttavat myös palvelujen riittämättömyys ja saatavuus, sekä henkilökunnan vaihtuvuus, jonka nuoret kokevat vaikeaksi. (Halonen ym. 2007, 67). Yksinäisyyttä vastaan kamppaileville tulisi järjestää parempi pääsy psykologiseen terapiaan käsittelemään tunne- ja suhdeongelmia, samoin kuin sellaisiin yhteisön järjestelmiin, jotka synnyttävät syrjimättömyyttä ja yhteenkuulumisen tunnetta. (Ruddick 2012, 37.) Oikea-aikaisella, aktiivisella sekä monipuolisella hoidolla voidaan tukea työ- ja toimintakykyä. Suuri osa masennusta sairastavista hyötyy hoidosta merkittävästi. Lääkinnällisellä kuntoutuksella voidaan mahdollistaa työhön paluu. (Kuntatyönantajat 2012.)

Lääkinnällisen kuntoutuksen lisänä sosiaalinen kuntoutus on tärkeässä roolissa niin mielenterveys- kuin päihdeongelmaisinkin työmarkkinoille paluun tukemisessa. Muun muassa Kaste-ohjelmassa toteutetussa Virta Kainuu -osahankkeessa kehitettiin palveluja syrjäytymisriskissä oleville nuorille ja työikäisille aikuisille. Nuorille suunnatun matalan kynnyksen päivätoiminnan avulla nuoret saivat rytmiä arkeensa, tukea sosiaalisten tilanteiden pelkoihinsa ja mahdollisuuden luoda sosiaalisia suhteita. Toiminta vähensi yksinäisyyttä, lisäsi toisten auttamista, kykyä kuunnella ja luottaa sekä aktivoi vastuunottoon ja itsestä huolehtimiseen. Se myös auttoi nuoria kehittämään vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitojaan, suunnittelemaan tulevaisuutta ja parantamaan

työelämävalmiuksia. Yhteisöön kuulumisen kautta osallisuus, aktiivinen kansalaisuus ja tasavertaisuus lisääntyivät. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 36- 37.) Hyvinvointivaikutukset voivat ulottua myös asumisen laadun ja työmarkkina-aseman paranemiseen. Kaste-hankkeessa havaittiin, että vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten kuntoutuminen edellyttää huolellista työ- ja toimintakyvyn arviointia sekä kokonaisvaltaista palveluprosessia, jota koordinoidaan intensiivisen yksilöohjauksen avulla. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 37.)

Sosiaalinen kuntoutus perustuu aina asiakkaan työ- ja toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen. Tässä yhteydessä arvioidaan myös hänen tarpeensa ja mahdollisuutensa muihin kuntoutuspalveluihin. Kuntouttava työtoiminta on yksi sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen työväline kunnissa. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 46.) Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevaa toimintaa selvittänyt työryhmä on esittänyt syyskuussa 2014 valmistuneessa raportissaan, että sosiaalihuollon lainsäädäntöä uudistettaisiin siten, että kaikki työelämäosallisuutta edistävät sosiaalihuollon palvelut koottaisiin yhteen lakiin. Tämä laki säätäisi heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaalisesta kuntoutuksesta. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 47.) Uusi sosiaalihuoltolaki tulee voimaan 1.4.2015 ja siinä sosiaalinen kuntoutus on mainittu osana aktivointisuunnitelmaa. Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä sosiaalinen kuntoutus on saamassa ensimmäistä kertaa lainmukaisen määritelmän. Lainmukainen määritelmä selkeyttää sosiaalisen kuntoutuksen asemaa osana kuntoutuskokonaisuutta ja sosiaalisen kuntoutuksen odotetaan vastaavan monenlaisiin tarpeisiin. Lakiehdotuksen mukaan sosiaalista kuntoutusta järjestettäisiin muun muassa ihmisen toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja syrjäytymisen torjumiseksi. (Kesä, Kinnunen, Ala-Kauhaluoma, Laiho, Müller & Joutsen 2013, 6.) Esityksen mukaan sosiaalihuolto keskittyisi uuden lainsäädännön myötä heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalinen kuntoutus jakautuisi työelämävalmiuksia edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen ja osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen. Työelämävalmiuksia edistävän kuntoutuksen avulla tuetaan asiakkaan sosiaalista toimintakykyä ja hänen

edellytyksiään osallistua julkisiin työvoimapalveluihin, ammatilliseen kuntoutukseen tai työhön. Osallisuutta edistävä sosiaalinen kuntoutus on tarkoitettu sellaisille henkilöille, joilla ei sillä hetkellä ole edellytyksiä ja mahdollisuuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille. Palvelun avulla tuetaan asiakkaan sosiaalista toimintakykyä sekä hänen edellytyksiään ja mahdollisuuksiaan elämänhallintaan, yhteisöissä toimimiseen ja sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 48.)

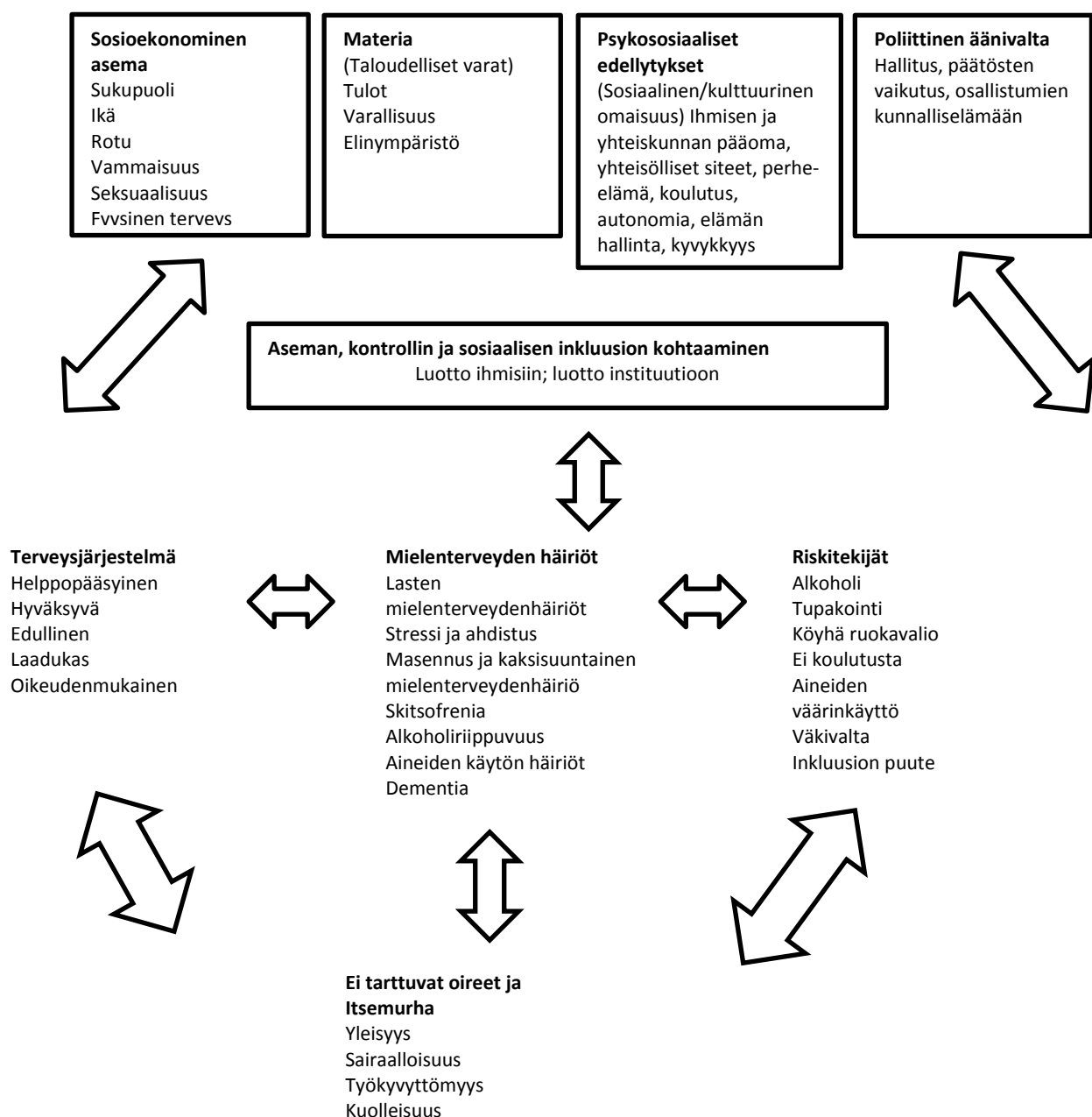
Kuntoutumisen näkökulmasta kuntoutus voidaan määritellä esimerkiksi ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin sekä työllisyyden edistäminen. Hyvinvointivaltio, joka takaa pitkäaikaistyöttömille sekä taloudellista turvaa että lähinnä julkisia tukitoita ja työllisyyskoulutusta, on tähän asti taannut useimmille pitkäaikaistyöttömille melko vakaan aseman toimeentulon ja tilapäistöiden muodossa. Läheskään aina tämä kollektiivinen tukiverkko ei kuitenkaan riitä siihen, että työelämään ja normaaliin yhteiskuntaan johtavat elämänhallinnan polut löytyisivät. Vaadittaisiin yksilöllisempää otetta ja enemmän eri viranomaisten välistä verkostomaista yhteistyötä. (Vähätalo 2000, 60.) Näitä seikkoja Oulussa pyritään kehittämään Oulun työllisyyspalveluissa yhdessä kaikkien kuntouttavaa työtoimintaa toteuttavien tahojen, kuten kolmannen sektorin, seurakunnan ja valtion kanssa.

3. HYVINVOINTI JA MIELENTERVEYS

Mielenterveyttä on määritelty lukuisilla eri tavoilla eikä yhtä oikeaa määritelmää ole löytynyt. Puhuessamme mielenterveydestä käytämme käsitteitä subjektiivinen hyvinvointi, tyytyväisyys elämään, onnellisuus ja elämänlaatu. Samassa merkityksessä kuin mielenterveys, käytetään myös käsitteitä psykologinen, tunneperäinen tai henkinen. (Sohlman 2004, 33.) Psykkisen mielenterveyden kriteerinä voidaan pitää ihmisen omaa kokemusta psyykkisestä hyvästä olostaan. Sosiaalisen mielenterveyden kriteerinä voidaan pitää ihmisen kykyä sopeutua yhteisöön sekä kykyä toimia vuorovaikutussuhteissa. (Saarelainen, Stengård & Vuori- Kemilä, 2004, 15.) Mielenterveyden näkökulmasta on merkittävää että päihdeongelmia ja päihderiippuvuutta esiintyy runsaasti mielenterveyshäiriöiden yhteydessä. Alkoholin ja muiden päihteiden käytön myötä syntynyttä riippuvuutta seurauksineen pidetään osin lääketieteellisenä sairautena ja mielenterveyshäiriönä. Tavallisimmin päihteiden käyttöön liittyvät mielenterveyshäiriöt päihderiippuvuuden lisäksi ovat mielialahäiriöt, ahdistushäiriöt, psykoottiset häiriöt ja persoonallisuushäiriöt. Päihteiden käyttö sekä aiheuttaa että pahentaa monia psyykkisiä oireita sekä haittaa oikean hoitopaikan löytymistä ja hoitoon kiinnittymistä psykiatrisilla potilailla. (Pirkola & Sohlman 2005, 7.)

Ihmisen mielenterveyttä ja hyvinvointia ei voi tarkastella irrallaan hänen elämänhistoriastaan, nykyhetken elinympäristöstään tai elämäntilanteestaan. Ihmisen nykyisellä elämäntilanteella ja elämänhistorian tapahtumilla kuten perhevuorovaikutuksella, kasvuoloilla ja kehitykseen kuuluvilla elämänkriiseillä sekä traumaattisilla kriiseillä on tärkeä merkitys ihmisen kehitykselle, mielenterveydelle ja mielenterveysongelmien syntymiselle. (Saarelainen, Stengård & Vuori- Kemilä, 2004, 13). Voimaantuvan ihmisen hyvinvointi on mahdollista havaita silmin, kun ihmisen ryhti paranee, hänen ulkoasunsa siistiytyy ja kun hän alkaa välittää itsestään. Voimaantunut ihminen voi

paremmin ainakin osalla elämänalueistaan. Hyvinvointi ei välttämättä poista tekijöitä ihmisen voimaantumattomuuden takaa, mutta se saa aikaan tunteen siitä, että ongelmat eivät ole ylittämättömiä vaan niiden kanssa voi työskennellä ja niihin voi vaikuttaa. Asiakastyön kannalta merkittävää on se, että asiakkaille pystytään tarjoamaan motivoivia ja kiinnostavia vaihtoehtoja pitkittyvän työttömyyden tilalle, asiakkaita saadaan sitoutettua palveluihin voimaantumisen kautta ja palvelut ovat sellaisia, että niihin kannattaa sitoutua. (Pihl 2012, 35- 36.) Ihmisen mielenterveyteen vaikuttavat monenlaiset tekijät kuten käy ilmi seuraavasta WHO:n laatimasta kuviosta.

KUVA 1. Henkisen hyvinvoinnin kehä

WHO 2013, 21.

3.1 Mielenterveyden vaikutus työllistymiseen

Mielenterveyshäiriöt ovat nykyään yleisin diagnoosiryhmä myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden perusteena (Pirkola & Sohlman 2005, 32). Työkyvyttömyyseläkettä myönnetään henkilölle, joka ei sairauden tai vamman vuoksi kykene ansaitsemaan toimeentuloaan. Kunnissa jäädään työkyvyttömyyseläkkeelle keskimäärin 53,9-vuotiaana ja mielenterveysperustein jo 49,3-vuotiaana. Mielenterveyshäiriöiden edelle työkyvyttömyyseläkkeelle jäännin syynä menee vain tuki- ja liikuntaelinsairaudet. (Kuntatyönantajat 2012.) Mielenterveyssyistä alkaneissa eläkkeissä kaikkein yleisin diagnoosi on masennus, myös alkoholisairauksien lukumäärä on viime vuosina kasvanut nopeasti. Diagnoosien yleisyyden muutokset voivat osittain selittyä diagnoosiluokitusten ja -käytäntöjen sekä diagnoosien kulttuurisen hyväksyttävyyden muutoksilla. (Lehto, Lindström, Lönnqvist, Parvikko, Riihinen, Suksi & Uusitalo 2005, 8.) Työelämän vaatimukset ovat ehkä muuttuneet epäedullisiksi mielialaongelmia poteville työntekijöille. Vaikka mielenterveyshäiriöiden määrä ei ole kasvanut, ja osa häiriöistä on kyetty hoitamaan kuntoon, ehkä osa ehkäisemäänkin, työelämän muuttuneet vaatimukset ovat nostaneet näkyviin uusia ongelmia. Niiden ehkäisy tai hoito ei toistaiseksi ole onnistunut. Vaatimukset toimia verkostoissa ja työryhmissä, kestää ristiriitoja ja epävarmuutta, sopeutua jatkuviin muutoksiin ja kilpailuun organisaatiossa, työtehtävissä tai tietotekniikassa, säilyttää roolinsa ja identiteettinsä keskellä jatkuvasti muuttuvaa työympäristöä saattaa tuottaa tavallista enemmän vaikeuksia mielialaongelmista kärsiville, jopa synnyttää näitä ongelmia. (Lehto ym. 2005, 11.) Nykyajan työelämä on jatkuvaa epävarmuutta, joka voi herkemmillä ihmisille olla kestämaton taakka. Kanssaihmisten ja ammattilaisten henkinen sekä käytännöllinen tuki ovat tärkeitä samoin kuin ymmärrys siitä että ihminen ei ole yhtä kuin sairautensa. (Frankenhauser 2014, 64.)

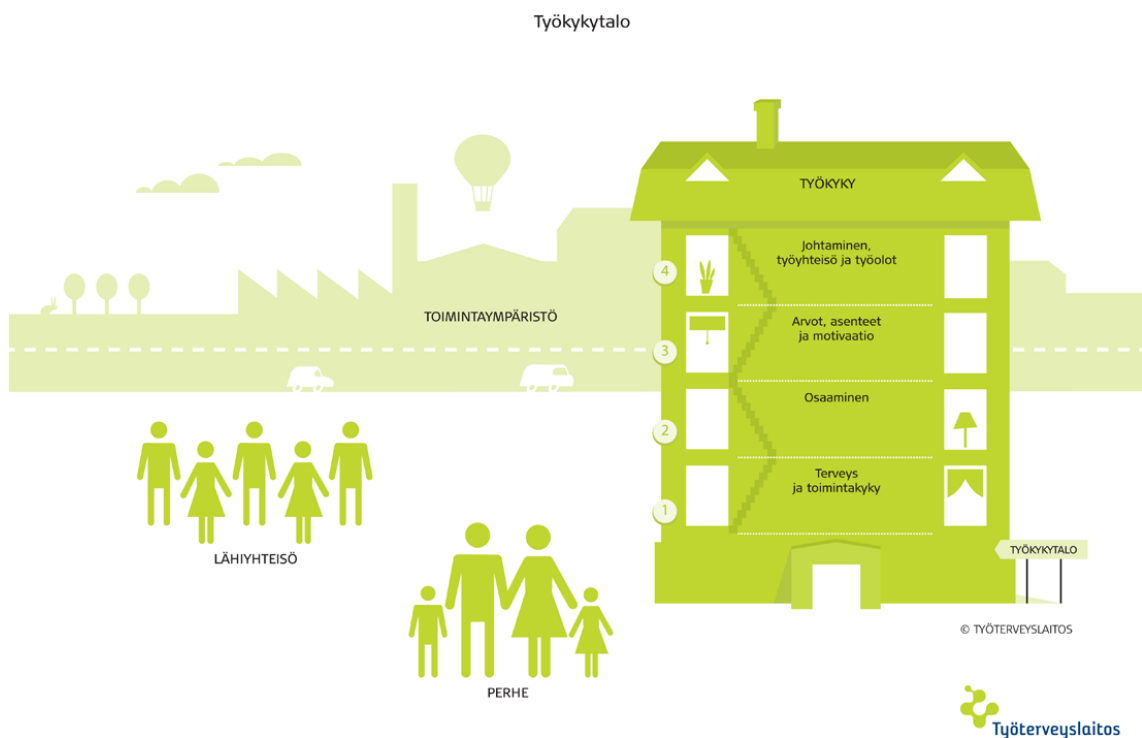
3.2 Työ- ja toimintakyky

Ihmisen toimintakyvystä puhutaan liittyen hänen kykyihinsä ja taitoihinsa, lääketieteelliseen terveydentilaansa sekä ympäristöönsä. Ihminen toimii aina vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, ja tämä voi joko tukea tai estää hänen toimintaansa. Toimintakyky voidaan määritellä kyvyksi tai mahdollisuudeksi selviytyä jokapäiväisen elämän haasteista kulloisessakin elämäntilanteessa. Kyvyksi huolehtia itsestä, työstä, vapaa-ajasta ja harrastuksista. Se on myös selviytymistä omalle elämälle asetetuista tavoitteista ja toiveista kuten lapsena leikistä, työikäisenä työstä, vanhana mahdollisimman suuresta itsenäisyydestä. (THL i.a.). Toimintakyky on läheisessä suhteessa elämän hallintaan. Viranhaltijapäätöksessä, jolla Oulussa myönnetään kuntouttavan työtoiminnan, tavoitteiksi laitetaan muun muassa elämänhallinnan selkiyttäminen tai työ- ja toimintakyvyn selvittäminen. Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista siinä ympäristössä jossa hän elää. Näitä ovat työ, opiskelu, vapaa-aika ja harrastukset sekä itsestä ja toisista huolehtiminen. Ihmisen toimintakyky riippuu myös ympäristön myönteisistä tai kielteisistä vaikutuksista. Asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä, muiden ihmisten tuella tai erilaisilla palveluilla voidaan tukea ihmisen toimintakykyä ja selviytymistä arjessa. Kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus (ICF) kuvaa kuinka sairauden ja vamman vaikutukset näkyvät yksilön elämässä. (THL i.a.) Elämän hallintaa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kohdalla pyritään parantamaan vaikuttamalla heidän elämisen hallintaansa.

Elämisen hallinnan käsite eroaa elämänhallinnan käsitteestä sillä siinä ei ole kyse sisäisistä voimavaroista, vaan ulkoisten voimavarojen luomista mahdollisuuksista. Siinä on kyse asenteiden ja tosiasiallisten elämänolosuhteiden luomasta käsityksestä siitä, helpottaako vai vaikeuttaako työsuhteen laatu tai työttömyys mahdollisuutta suunnitella aikuisen ihmisen

elämäntehtäviä. Näitä elämän tehtäviä ovat muun muassa tulevaisuuden suunnittelu, perheen perustaminen ja lasten elättäminen, terveydenhuollon ja asumisen järjestäminen, yhteiskunnallinen toiminta sekä harrastuksiin osallistuminen. (Moilanen 2007, 203.)

Työterveyslaitos kuvaa työkykyä talon muodossa. Tässä kuviossa talon ja näin ollen työkyvyn perustan muodostaa fyysinen toimintakyky, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky ja terveys yhdessä. Toisessa kerroksessa on osaaminen. (Työterveyslaitos i.a.) Valitettavasti usein kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla näissä molemmissa kerroksissa on puutteita. Kuntouttavan työtoiminnan avulla kuitenkin molempia kerroksia voidaan lähteä rakentamaan ja vahvistamaan.

©Työterveyslaitos

KUVA 2. Työkykytalo

Työ- ja toimintakyvyn puutetta, joka liittyy mielenterveyshäiriöihin, voidaan vähentää ja ehkäistä. Toimintakyvyn arvioiminen sekä tukeminen kuuluvat oleellisesti häiriöiden hoitoon ja kuntoutukseen. Arvioita tehdään objektiivisesti ja parhaimmillaan moniammatillisena verkostoyhteistyönä. Rajoitteiden ohella on ensiarvoisen tärkeää selvittää jäljellä oleva toimintakyky, asiakkaan voimavarat ja vahvuudet sekä keinot selviytyä. Toiminnallinen aktiivisuus, sosiaalinen ympäristö sekä sopivasti mitoitettu työssä käyminen tukevat mielenterveyttä, ehkäisee syrjäytymistä ja elämän laadun heikkenemistä. (Tuisku, Vuokko, Laukkala, Mäntynen & Melartin 2012, 2251.) Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden verkostoissa voi olla esimerkiksi omaohjaaja, sosiaalityöntekijä, mielenterveyden ammattilaiset, työtoimintapaikan ohjaajat, päihdetyöntekijät, lääkäri, mutta aina on tärkeintä muistaa että keskiössä on asiakas itse ja hänen asiansa.

4. TUTKIMUKSEN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on saada kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien asiakkaiden ääni kuuluviin. Tarkoituksena on löytää kuntouttavasta työtoiminnasta ne kohdat, jotka siinä toimivat, sekä mahdolliset kehittämisen kohteet. Yhtenä tavoitteena on myös saada kuntouttavan työtoiminnan mainetta parannettua työllistävänä toimenpiteenä.

Oulussa käytetään tutorkoulutuksia ja tutortoimintamallia ohjaajien apuna. Tarkoituksena oli tutkia tässä tutkimuksessa myös tutortoiminnan merkitystä, sekä etsiä seikkoja, jotka estäisivät kuntouttavan työtoiminnan keskeyttämiset.

Tutkimuskysymyksinä olivat.

1. Mikä merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on hyvinvoinnille ja mielenterveydelle?
2. Miten tutortoiminta vaikuttaa työpaikkaohjauksen laatuun?
3. Kuinka ennaltaehkäistä kuntouttavan työtoiminnan keskeytyksiä?

5. TUTKIMUSYMPÄRISTÖ, AINEISTON KERUU- JA ANALYSOINTIMENETELMÄT

Tutkimusluvan hain sekä Oulun kaupungin ohjeistuksen, että Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaan. Keräsin aineiston haastattelemalla kuntouttavassa työtoiminnassa olevia henkilöitä, sekä henkilöitä, jotka ovat olleet kuntouttavassa työtoiminnassa mutta päässeet eteenpäin esimerkiksi palkkatukityöhön. Haastateltavat olivat sekä omia asiakkaitani, että aikuissosiaalityön, Työvoiman palvelukeskuksen tai Oulun kaupungin työllisyyspalveluiden asiakkaita. Heidän asiakassuhdettaan en kysynyt. Haastateltavat löytyivät kysymällä työtoimintapaikkojen ohjaajilta sekä omilta asiakkailtani kysyin suoraan. Eettistä pohdintaa aiheuttivat asiakassuhteet sekä se, että en tutkijana voi ottaa tutkimuksen aikana kantaa asioihin, joihin ottaisin kantaa ollessani työroolissani ohjaajana.

5.1 Tutkimusympäristö

Työtoimintapaikkoja, joissa haastateltavani olivat tai olivat olleet viimeksi kuntouttavassa työtoiminnassa, kertyi yhteensä seitsemän. Kahdesta paikasta oli useampi haastateltava. Paikat edustavat hyvin koko työtoiminnan työpaikkojen kirjoa. Mukana oli kaupungin yksiköitä, sekä pelkästään tuettuun työllistämiseen keskittyviä että muita yksiköitä, oli myös isoja ja pieniä järjestötoimijoita. Työtoimintapaikoissa oli kuntouttavassa työtoiminnassa henkilöitä yhdestä henkilöstä aina kahdeksaankymmeneen. Tein haastattelut kahden kesken työtoimintapaikkojen toimistoissa tai omassa toimistossani. Haastateltavat löytyivät niin, että esitin pyynnön joko työtoimintapaikan ohjaajalle, joka kysyi työntekijöiltä, tai kysyin itse asiakkailtani. Jokaiselle haastateltavalle selitin työn tarkoituksen sekä korostin vapaaehtoisuutta ja mahdollisuutta tutustua tutkimukseen myös sen kuluessa. Korostin myös sitä, että haastatteluaineisto kerätään ja käytetään työssä nimettömänä ja

haastattelut ovat vain minun käytössäni kunnes tutkimuksen valmistuttua tuhoan ne.

5.2 Aineiston keruu

Haastattelut tehtiin aikavälillä huhtikuu - lokakuu 2014. Kirjasin itse vastaukset koneelle kysyttyäni kaikilta samat kysymykset jotka on lomakkeella ja esitin ne aina samassa järjestyksessä. Haastateltavia oli yhteensä kymmenen. Osa tuotti puhetta huomattavasti enemmän ja osa vastasi hyvin yksisanaisesti vain esitettyihin kysymyksiin. Ennakko-oletuksistani poiketen haastateltavia oli helppo löytää, olisin saanut enemmänkin kuin kymmenen, jotka päätin haastatella jotta määrä ei olisi liian suuri, mutta edustaisi kuitenkin osallistujien ääntä riittävästi. Haastateltavat jakautuivat tasaisesti sukupuolijaolla viisi naista ja viisi miestä vaikka en tähän tietoisesti pyrkinyt. Vanhin vastaaja oli syntynyt 1960 ja nuorin 1993. Seuraavassa taulukossa näkyy vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma sekä vastaajien määrä.

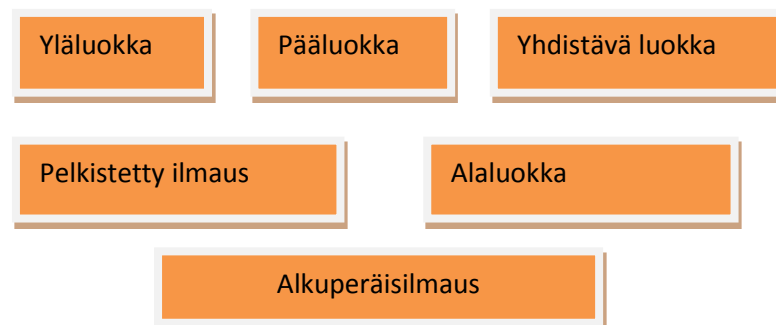
TAULUKKO 1. Vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma

Syntymävuosi	1960	1964	1968	1975	1980	1986	1989	1993
Määrä	1	1	1	1	1	2	2	1
Sukupuoli	M	N	N	M	M	N+M	N+M	N

5.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä kolmella tavalla, aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Aineiston analyysistä voidaan käyttää ilmausta induktiivinen eli aineistolähtöinen tai deduktiivinen eli

teorialähtöinen. Aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 109 - 110.) Aineistosta etsitään yhteisiä yleisiä tietoja koodaamalla materiaalia ja ryhmittelemällä sitä sekä muodostamalla kategorioita ja käsiteryhmiä. Analyysissa otetaan mukaan myös muotoutuvasta selitysmallista poikkeavat tapaukset. (Aira & Seppä 2010, 806.) Haastatteluvaiheessa jo koodasin haastattelut nimeämällä ne haastattelu1, haastattelu 2 ja niin edelleen. Aineiston analysoin induktiivisella sisällön analyysillä aineistolähtöisesti. Siihen sisältyvät 1. aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2. aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3. aineiston abstrahointi eli teoreettisen käsitteistön luominen. Sisällönanalyysi ohjaa tulkintaa ja päättelyä edeten empiirisestä aineistoista kohti tutkittavaa ilmiötä. Luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet ja niiden sisällöt kuvataan tutkimustuloksissa (Tuomi & Sarajärvi 2012, 110- 111, 115.)

KUVIO 1. Induktiivisen sisällönanalyysin vaiheet

Aineiston redusointi eli pelkistäminen

Alkuperäisilmauksista lähdin kokoamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini:

1. Mikä merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle?
2. Miten Tutor-toiminta vaikuttaa työpaikkaohjauksen laatuun?
3. Kuinka ennaltaehkäistä keskeytyksiä?

Merkityksenä hyvinvoinnille ja mielenterveydelle näin esimerkiksi yksilön motivaation. Tutor-toiminnan vaikutusta pyrin selvittämään asiakkaan kokemuksilla työpaikan ohjauksesta. Tämä osoittautui kuitenkin mahdottomaksi, sillä vain osassa työtoimintapaikoista yksi tai kaksi ohjaajaa oli käynyt tutorkoulutuksen. Näin ollen tutorkoulutuksen vaikutusta työtoimijoiden arkeen ei pystytty erittelemään. Keskeytysten ennaltaehkäisyyn hain vastauksia muun muassa kysymyksellä ”Mikä motivoi sinua käymään työtoiminnassa?”

Aluksi hain aineistosta eri väreillä ilmauksia joissa näkyi muun muassa mielenterveysongelma, päihteet, taloudellinen tilanne, motivaatioon liittyviä asioita ja tulevaisuuden suunnitelmia. Aineistoon perehtymisen jälkeen pelkistin sen ja karsin tutkimukselle epäolennaisen pois. Pelkistäminen on joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa pelkistetään litteroimalla tai koodaamalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Pelkistäminen tapahtuu esim. siten, että auki kirjoitetusta aineistosta etsitään tutkimustehtävän kysymyksillä niitä kuvaavia ilmaisuja. Ne alleviivataan erivärisillä kynillä. Alleviivatut ilmaisut kirjataan auki kirjoitetun aineiston sivun reunaan ja listataan peräkkäin eri konseptille. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 109.) Tein erilliseen vihkoon otsakkeita, joiden alle keräsin haastatteluissa nousseita ilmaisuja liittyen mielenterveysongelmiin, talouteen, päihteisiin, työpaikan ohjaukseen, motivaatioon ja niin edelleen. Näistä taulukoin alkuperäisilmauksia.

TAULUKKO 2. Aineiston redusointi

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Halusin. Niin kauan kuin mahdollista”	Oma halu jatkaa pitkään
”Kyllä kait sillon ohjaaja kysy haluatko. Jatkan niin kauan kuin mahdollista”	Ohjaajan ehdotus
”Halusin. Ehkä en lopun ikääni, jos jonku aikaa saisi olla. Vaikka vuosikin lisää.”	Tulevan vuoden ajan jatkoa
”Kun korvaushoito alkoi oli tiedossa että typpiin kun alakaa. Ilmoitin että nyt vois alkaa, oli laitettu pois. Työkkärissä käyessä kysyin.”	Oma aktiivisuus suhteessa Työvoiman palvelukeskukseen ja TE- toimistoon
”Halusin kun kotona alko tuntua että pää leviää jos ei itään tee.”	Oma halu tehdä jotain
”En halunnu. Yritän sinnitellä tämän seuraavan sopparin loppuun jos en lähe lätkimään.”	Ei motivaatiota lainkaan.

"No kyllä halusin. Olisin halunnu ehdottomasti jatkaa."	Olisi ollut toiveena jatkaa pidempäänkin
---	--

Aineiston klusterointi eli ryhmittely

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä kävin läpi pelkistetyt alkuperäisilmaisut ja etsin aineistosta samankaltaisuuksia kuvaavia ilmaisuja. Nämä ilmaisut on kuvattu alla olevassa taulukossa 2.

Ryhmittelin kaikki samaa asiaa käsittelevät ilmaisut sekä nimesin ne luokkia kuvaavilla käsitteillä. Ryhmille hain yhdistäviä tekijöitä ja nimesin ne sisältöä kuvaavilla nimillä. Alaluokat muodostuivat näistä käsitteistä.

TAULUKKO 3. Aineiston klusterointi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Oma halu jatkaa pitkään Tulevan vuoden ajan jatkoa Olisi ollut toiveena jatkaa pidempäänkin	Osallistumisen halu
Ohjaajan ehdotus	Työntekijän aktiivisuus
Oma aktiivisuus suhteessa Työvoiman palvelukeskukseen ja TE- toimistoon	Oma aktiivisuus
Ei motivaatiota lainkaan Työtoiminta ei motivoi lainkaan Unelmana olla rauhassa viranomaisilta Tiedonkulun puutteet	Motivaation puute
Ikä ja koulutuksen puute Ammatin hankkiminen ja unelma ammatti Kokemuksen myötä uuden ammatin opiskelu	Opiskelun merkitys
Toive päästä oman alan töihin Työ etusijalla, vaihtoehtona koulutus Kaikki työt kelpaavat mutta oman alan työt olisi mieluisimpia Toiveena palkkatukityö	Työpaikan löytyminen
Työtoiminnasta oli hyötyä mutta oma aktiivisuus palkittiin.	Asiakkaan vastuu
Sosiaalinen verkosto lisääntynyt Sosiaalisia suhteita lisää vapaa-ajallekin Vertaistuki päihdeongelmiin Ihmisten luottamus kasvanut Itsetunto kohenee eikä tule paniikkihäiriötä	Sosiaaliset suhteet
Toiveena palkkatukityö Rahan vähyydestä huolimatta psyykinen vointi kohenee Taloudellinen tilanne parempi	Taloudellinen tilanne
Mielenterveys kohenee kun pääsee välillä pois kotoa	Mielenterveysvaikutukset

Mielekäs tekeminen ja parempi vuorokausirytm Kotoa lähteminen parantaa mieltä. Itsevarmuutta työnhakutilanteisiin	
---	--

Aineiston abstrahointi eli teoreettisen käsitteistön luominen

Aineiston abstrahoinnissa eli käsitteellistämisessä erottelin tutkimuksen olennaisen tiedon, ja sen perusteella muodostin teoreettiset käsitteet. Abstrahoinnin avulla muodostin tutkimuksen käsitteelliset pääluokat, jotka on kuvattu alla olevassa taulukossa 3.

TAULUKKO 4. Aineistoin abstrahoinnissa muodostetut pääluokat.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Osallistumisen halu	Motivaatio	Työtoiminnan oikea aikaisuus
Työntekijän aktiivisuus	Viranomaistyö	Ammattitaitoinen henkilökunta
Oma aktiivisuus	Omien voimavarojen käyttö	Asiakkaan omien voimavarojen löytäminen
Motivaation puute	Kannustuksen tarve	Positiivinen vahvistaminen
Opiskelun merkitys	Tutkinnon tärkeys	Positiivinen vahvistaminen
Työpaikan löytyminen	Työn merkitys	Yhteiskunnallinen asema
Asiakkaan vastuu	Oma toiminta	Itsemääräämisoikeus
Sosiaaliset suhteet	Kanssakäyminen	Hyväksytyksi tuleminen
Mielenterveysvaikutukset	Mieli kohenee	Psyykkisen hyvinvoinnin lisääntyminen
Taloudellinen tilanne	Raha-asiat paranevat	Talouden tasapaino

Abstrahoinnista muodostetut yhdistävät luokat

Yhdistämällä pääluokat muodostin edelleen yhdistävät luokat, jotka on kuvattu alla olevassa taulukossa 5. Näistä yhdistävistä luokista muodostui vastaukset tutkimuskysymyksiin.

TAULUKKO 5.

Pääluokka	Yläluokka
Ammattitaitoinen henkilökunta	Henkilökunnan merkitys
Positiivinen vahvistaminen	
Yhteiskunnallinen asema	Merkitys hyvinvoinnille ja mielenterveydelle
Itsemääräämisoikeus	
Hyväksytyksi tuleminen	
Psyykkisen hyvinvoinnin lisääntyminen	
Talouden tasapaino	
Oikea-aikaisuus	Keskeytysten ennaltaehkäisy
Asiakkaan omien voimavarojen löytäminen	

Tutkimuksen aikana heräsi epäily siitä, ovatko vastaajat todellakin nähneet näin paljon positiivista kuntouttavassa työtoiminnassa. Ainakin haastattelujeni perusteella asia näin on. Kuten Hurtig & Laitinen kirjoittavat, yhteiskunnassamme on paljon ihmisiä ja ihmisryhmiä, joista keskustellaan paljon. Harvoin kuitenkaan he itse puhuvat asiastaan julkisuudessa. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat ovat yksi tällainen ryhmä, eikä ole yhdentekevää millaista ääntä ja kertomusta heidän suullaan tuotetaan. (Hurtig & Laine 2003, 106- 107.) Näin ollen on eettisesti merkittävää että nimenomaan asiakkaiden oma ääni pääsee kuuluviin eikä työtoiminnan järjestäjien.

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksessa nousi esille vastaajien kokemus siitä, että kuntouttavan työtoiminnan avulla päivärytmi tuli paremmaksi. Vastaajat kokivat kotoa pois pääsemisen ja uusiin ihmisiin tutustumisen merkitykselliseksi. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta sanoi työtoiminnan vaikuttaneen positiivisesti sosiaaliseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen.

6.1 Merkitys sosiaalisille ongelmille

Sosiaaliin ongelmiinsa suurin osa näki kuntouttavan työtoiminnan positiivisen vaikutuksen. Vastauksissa nousi esille se, että alkoholia tulisi juotua enemmän jos olisi vain kotona. Myös huumeisiin tulisi vastaajien mukaan retkahdettua helpommin, ellei olisi mielekästä tekemistä päivisin. Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä että työtoiminta ei vaikuttanut hänen päihteiden käyttöönsä positiivisesti.

”Joo päihdeongelma varmasti. Minä en pidä sitä ongelmana. On kiva juopotella.” H3

Eräs nainen kiteyttää asian näin *”justiinsa se ku on monta vuotta ollu (kotona) niin tulee rytmiä että aamulla lähtee ja illalla kottiin. Viikonloputki ansaittuja ja niitä ossaa arvosttaa. Mieliälläan vaikuttaa ja itsetuntoon. Sosiaaliseen elämään, niinku paniikkihäiriöt pahennee jos jää pois” H6.*

”koko tämä idea on jonninjoutava. Tullee tunne että yritetään saaha tilastoja kauniimmaksi. Onkohan joku tehny tutkimuksen siitä kuinka moni oikiasti työllistyy?” H3, pohti mies, joka kertoi ettei hänellä ole omasta mielestään päihdeongelmaa.

6.2 Merkitys taloudellisesti

Taloudellinen tilanne oli osalla kohentunut, osalla mennyt huonommaksi ja osalla ei näkynyt oleellista muutosta. Tämä riippui siitä millä tuloilla oli aiemmin ollut. Nuoret, joilla ei ollut oikeutta työmarkkinatukeen työttömyysajalta, kokivat tulotasonsa parantuneen huomattavasti. Mies joka oli ollut pitkään työelämässä ja tottunut palkkatuloihin, mutta alkoholisoituaan jäänyt työttömäksi sekä kokenut mielenterveytensä heikentyneen, kertoo: *”Oikeastaan, jos verttaa siihen mitä tein aiemmin, taloudellinen tilanne on heikompi mutta psyykkinen vahvempi. Omasta mielestäni oon voitonpuolella. No saahan tästä sen 9 euraa eli vaikuttaa siihen verrattuna että oisin kokonnan työttömänä.”* H5

Osa vastaajista kertoi päässeensä velkajärjestelyn piiriin kuntouttavan työtoiminnan aikana.

6.3 Ohjauksen merkitys

Työpaikan ohjauksesta tuli pääsääntöisesti esille hyviä kokemuksia. Kuitenkin osassa vastauksia nousi esille muun muassa se, että henkilökunta keskenään ei tiennyt mitkä ovat kuntouttavassa olevan työtehtävät: *”Yksi ohjaaja käski tehdä yhtä ja toinen toista.”* H10

Tutortoiminnan vaikutusta työpaikkaohjauksen laatuun ei voitu tässä tutkimuksessa luotettavasti osoittaa, vaan se vaatisi kokonaan oman tutkimuksen. Ohjauksen laadun merkitys tässäkin tutkimuksessa näkyi muun muassa luottamuksessa ja työssä viihtymisessä. Työtoimintapaikkojen vaitioloasiat tulivat esille muutamassa haastattelussa. Ihmiset olivat kokeneet että heidän asioistaan puhuttiin työpaikan ohjaajien kesken liian laveasti. Samoin he kaipaivat enemmän tietoutta muun muassa etuuksista ja lomakkeiden täytöstä työpaikan ohjaajille.

6.4 Merkitys hyvinvoinnille

Hyvinvoinnin lisääntymisestä kertoi haastateltavien vastaukset joissa korostettiin uusien ihmissuhteiden löytymistä, perhesuhteiden paranemista sekä muun muassa liikunnan lisääntyminen. Eräs haastateltava kertoi että kuntouttavaan työtoimintaan osana kuuluva liikuntakortti on ollut hyvä asia. *”En olis yksin uskaltanu mennä uimahalliin, mutta menttiin porukalla täältä töistä.”* H5. Hyvinvoinnin ja mielenterveyden lisääntymisestä kertoo myös erään haastateltavan kommentti kun häneltä kysyttiin olemassa olevista mielenterveyspalveluista: *”kuule, tämä työtoiminta on mulle parasta terapiaa”* H2.

Hyvinvoinnin lisääntymiseen vastauksia tuli parhaiten kysyessäni koetko työkykysi parantuneen kuntouttavassa työtoiminnassa?

”No tottakait se paranee siinä kun fyysinen ja psyykkinen hyvinvointi paranee niin tulee paremmat mahdollisuudet olla normitöissä” H3

*”Joo, kyllä se parani. Ennen mietin että jaksanko mittää. Nyt mietin että jaksan”*H7

”On. Alotin kahella päivällä ja aika nopeaa nostin kolommeen, nyt oon neljä. Oon miettiny viittä, maanataisin on lääkkeen haku. On parantunut”
H4, korvaushoidossa

Johtopäätöksinä voidaan todeta että oikeaan aikaan aloitettu kuntouttava työtoiminta on merkityksellistä ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Ihmisen täytyy itse olla valmis ja halukas muutokseen sekä myöntää elämässään olevat ongelmat. Ellei henkilö itse ole valmis esimerkiksi päihteettömyyteen tai päihteiden kohtuukäyttöön, ei hänen työtoimintansa onnistu, sillä ei töihin voi mennä humalassa tai aineiden vaikutuksen alaisena, ei edes työtoimintaan.

Sen lisäksi että ihminen itse on motivoitunut, tulee työntekijöiden olla ammattitaitoisia ja tehtäviensä tasalla. Ammattilaisten tulee tietää mistä toimenpiteestä he puhuvat ja osata kertoa se niin, että asiakas ymmärtää myös omat velvollisuutensa. Sen lisäksi työntekijöiden tulee löytää asiakkaalle sopiva työtoimintapaikka ja olla saatavilla ja kykenevä toimimaan myös ristiriitatilanteissa. Motivaation kasvamiseen vaikuttaa oleellisesti ihmisen oma huomio tilanteensa kohentumisesta. Joillakin se näkyy selkeästi talouden kohentumisena, toisilla taas merkitys taloudellisesti on niin pieni, että heidän täytyy havaita muita positiivisia vaikutuksia.

Akuutista päihdeongelmasta kärsivä ihminen, etenkin ellei hän koe olevansa ongelmainen, ei hyödy mitään siitä että hänet pakotetaan kuntouttavaan työtoimintaan. Samoin on mielenterveysongelmien kanssa, mikäli ihminen itse ei usko että hän voisi lähteä toimenpiteeseen, kuntouttava työtoiminta voi lisätä ahdistusta ja pelkotiloja.

Haastatteluissa nousi esille se, että ihmiset stressaantuivat kolmen kuukauden pätkissä tehtävistä sopimuksista. Mieshenkilö, jolla oli taustalla paljon työkokemusta ja useampi ammatti, mutta jonka mielenterveys oli romahtanut ja hän oli sortunut myös päihteisiin, kertoo seuraavaa: *”se mikä ittiä on ahistanu ja painanu tässä kuntouttavassa työtoiminnassa koska se sopimus tehään aina kolmeksi kuukaueksi, se alkaa jäytää ku sopimus on loppumassa. Pelottaa että en saa jatkaa ja jouvun lähtemään työelämää mukkaan. Eli tieto siitä jos saa jatkaa tai jos ei saa jatkaa. Että se tois varmmuuen tunteen, tiedon tulevaisuudesta. Pystyisi asennoitumaan siihen että tämä loppuu tähän ja on keksittävä itelle jotain jatkolle. Tai mikä on jatko.” H9*

Keskeyttämisiin voidaan sanoa oikea-aikaisuuden olevan merkittävässä asemassa. Ellei ihmisen elämäntilanne ole niin jäsentynyt että hän jaksaa sitoutua johonkin, ei kuntouttava työtoiminta voi onnistua. Lisäksi myös asiakkaan oma motivaatio ja hänen huomionsa tilanteiden kohentumisesta vaikuttavat. Merkityksetöntä ei myöskään ole työtehtävien laatu eikä työpaikan ilmapiiri.

7. LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimusta tehdessäni jouduin pohtimaan paljon sitä, milloin olen tutkija ja milloin työntekijä. Toisaalta näitä rooleja on hyvin vaikea erottaa. Jokaisen työhön nykyään kuuluu osana oman työn kehittäminen. Koska pidän itse työtäni tärkeänä ja haluan kehittää sitä, haluan myös tutkia työni sisältöä ja vaikuttaa siihen mikäli korjattavaa löytyy. Epäkohdat ja parannusehdotukset joita haastattelussa tuli esille, on tärkeää viedä eteenpäin, jotta niin oma kuin toisten ohjaajien työnlaatu paranee ja asiakkaat saavat parempaa palvelua. Kaikilla asiakkailamme on oikeus saada laadukasta sosiaalipalvelua. Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa sekä hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava niin, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään tulee kunnioittaa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000) Tutkittavat määrittelevät tutkimuksissa käsiteltävien aiheiden arkaluonteisuuden ja yksityisyyden rajat. Kun tutkittavat saamansa informaation perusteella tietävät ennalta käsiteltävät aiheet, he suostumuksellaan ilmaisevat halunsa osallistua tutkimukseen ja ovat tietoisia tutkimuksen aiheista ja toteutustavasta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a.)

Tutkimusta voidaan pitää tutkimuksena vasta silloin, kun se on julkaistu ja tutkijalla on eettinen vastuu siitä, että tulokset saatetaan julkisuuteen. (Grönfors 2011, 120). Tämä tutkimus tullaan julkaisemaan Oulun työllisyyspalveluiden kautta jossakin muodossa, tämä on vielä vahvistamatta miten. Lisäksi tutkimus tallennetaan Theseus -tietokantaan. Haastattelujen yhteydessä olen kertonut haastateltavilleni minne tutkimus tullaan tallentamaan. Olen luvannut toimittaa sähköisen linkin työtoimintapaikoille, joissa haastattelemani henkilöt ovat olleet kuntouttavassa työtoiminnassa. Tätä kautta he halutessaan saavat linkin itselleen tiedoksi. Haastattelun alussa tein selväksi, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastattelut tulevat ainoastaan minun käyttööni. Kerroin myös että tutkimuksessani käytän tietoja niin, ettei kenenkään henkilöllisyyttä

voida päätellä. Tutkimuksen kuluessa säilytin materiaalia huolella ja tutkimuksen valmistuttua hävitin haastattelumateriaalin.

Haastatteluissani pyrin aktiivisesti unohtamaan sen, että haastateltavat ovat kuntouttavaan työtoimintaan osallistuessaan asiakkaina sosiaalitoimessa tai työvoiman palvelukeskuksessa, työllisyyspalveluissa tai Byströmin nuorten palveluissa. Sen sijaan ajattelin heitä oman asiansa, kuntouttavan työtoiminnan, asiantuntijoina ja olin itse ensisijaisesti tutkija, en kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja. Sosiaalialan tutkimuksessa ongelma on usein siinä, että käsitteillä ihminen kategorioidaan ja häntä katsotaan vain yhdestä suunnasta esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan asiakkaana. Kun asiakasta ymmärretään toimivana, tuntevana ja tahtovana ihmisenä, oman elämänsä toimijana, painopiste hänen kohtaamiseensa tutkimuksessa on ihmisenä eikä palveluorganisaation asiakkaana. (Pohjola 2003, 63.)

Eettiset kysymykset tulee kohdentaa ensinnäkin tutkimusaiheen eettiseen oikeutukseen. Toiseksi on tutkimusaiheen arkaluonteisuutta ja tutkimukseen osallistuvien erityistä haavoittuvuutta täytyy arvioida tarkkaan. Kolmanneksi eettistä pohdintaa edellyttävät tutkimuksen menetelmien valinnat. Neljänneksi on arvioitava tutkijan sekä tutkimukseen osallistuvien suhdetta aineiston keruussa, analyysissä ja raportoinnissa. (Kylmä, Vehviläinen-Julkunen & Lähdevirta 2003, 612.) Aiheeni on eettisesti oikeutettu, sillä se pyrkii parantamaan asiakkaiden asemaa kuntouttavassa työtoiminnassa. Arkaluonteisuutta ja osallistujien haavoittuvuutta arvioin muun muassa sillä, että valitsin haastattelun, jonka kirjaan itse koneelle, en nauhoita. Tässä nousi vaikuttavaksi seikaksi tutkijan ennako- oletus asian arkaluonteisuudesta sekä haastateltavien haluttomuudesta puhua nauhalle. Tutkijan ja haastateltavien suhdetta olen arvioinut koko prosessin ajan ja pyrkinyt pitämään haastatellut neutraaleina haastatteluun osallistujina, vaikka he olisivatkin olleet omia asiakkaitani.

8. POHDINTA

Kuntouttava työtoiminta on merkityksellistä hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistämisessä ihmisillä, joiden sen hetkiseen terveydentilaan palvelu sopii. Ihmisten tilanteet vaativat usein pitkiä hoitoja joko päihde- tai mielenterveyspalveluissa ja silloin työtoiminta ei välttämättä ole ajankohtaista. Toisaalta se voi taas olla päihdeettömyyttä tukeva tai hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävä palvelu, jonka avulla muutkin asiat saadaan kuntoon.

On syytä miettiä ajankohdan oikeellisuutta ja prosessien kestoa aina puhuttaessa kuntouttavasta työtoiminnasta. Mielestäni ei voida yleistää esimerkiksi sitä, kuinka nopeasti ihmiset aloittavat työtoiminnan ja kuinka pian he ovat valmiita siirtymään eteenpäin. Ensinnäkin siirtyminen eteenpäin on aika vaikeaa, sillä palkkatukikriteerit ovat tiukentuneet entisestään ja matalan osaamistason työpaikkoja ei ole, koulut eivät ala jatkuvasti, eikä kaikista ole kouluun vaikka olisi ollut työtoiminnassa vuoden. Ihmisillä on aina joku syy, että he aloittavat kuntouttavalla työtoiminnalla työkokeilun sijaan. Se syy, esimerkiksi paniikkihäiriö tai sosiaalisten tilanteiden pelko tai masennus ei välttämättä poistu kolmessa kuukaudessa. Toiseksi tulisi aina huomioida ihmisen yksilöllisyys ja se, mitä eteenpäin meneminen kenenkin kohdalla tarkoittaa. Tässä korostuu asiakkaan sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan tai palveluohjaajan ammattitaito.

Kun ollaan tekemisissä ihmisten kanssa, tulisi huomioida jokaisen ihmisen yksilöllinen tilanne, sillä jokainen ihminen on yksilö. Esimerkiksi pitkään asunnottomana ja työttömänä olleen ihmisen voidaan katsoa menneen eteenpäin kun hänellä on asunto, vuokrat tulevat maksettua ja hän on kuntouttavassa työtoiminnassa kolme päivää viikossa sekä on aloittanut päihdepalvelut ja olemassa olevan perussairautensa hoidon. Työntekijöiden ja asiakkaiden välisen luottamuksen rakentaminen vie myös oman aikansa. Harva

haluaa ensimmäisellä tapaamiskerralla kertoa ihan kaikkea työllisyyteensä vaikuttavaa, etenkin jos on epävarma siitä, mitä aktivointisuunnitelman laatiminen tarkoittaa. Pitkän asiakassuhteen aikana asioita nousee esiin kun asiakas voi luottaa siihen että työntekijä kuuntelee ja kuulee häntä. Mikäli asiakas siirretään nopeasti ilman erittäin järkevää asiakkaan asian etenemisestä johtuvaa perustelua toiselle työntekijälle, ja hän aloittaa taas alusta kertomuksensa, voi tulla turhautumisia, osattomuuden tunteita ja sitoutumattomuutta. Odotan mielenkiinnolla miten uusi sosiaalihuoltolaki ja sen mukanaan tuoma vastuutyöntekijä vaikuttaa tilanteeseen. Nimetty omatyöntekijä toimii asiakkaan yhteyshenkilönä ja tukee asiakasta tämän henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisessa ja voimavarojen vahvistamisessa. Omatyöntekijä nimetään heti asiakkuuden alussa tai viimeistään palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä ja hän pysyy koko sosiaalihuollon asiakkuuden ajan. (STM 12.2.2015)

Haastatteluissa esiin noussut epävarmuus sopimuksen jatkosta on ymmärrettävää, nämä ihmiset pitävät kuntouttavaa työtoimintaa yhtä tärkeänä kuin palkkatyössä käyvät pitävät työpaikkaansa. Jos varmuutta ei ole kuin kolme kuukautta kerrallaan, voi motivaatio asioiden hoitamiseen kärsiä. Tässä taas astuu kuvaan viranomaisten ammattitaito ja tahtotila, kuinka huomioidaan ihminen oman asiansa asiantuntijana eikä säädellä kaikkea ylhäältä päin. Tietenkin kaikkea viranomaisten toimintaa ohjaavat lait ja asetukset, mutta niiden puitteissa tärkeintä olisi pitää keskiössä ihminen, asiakas.

Yhdeksän euron kulukorvaus oli joidenkin mielestä naurettavan pieni. Toisille taas kuntouttava mahdollistaa paljon paremmat tulot. Se, että kuntouttavasta pitäisi siirtyä työkokeiluun kun jaksaa olla viitenä päivänä viikossa ja kuutena tuntina päivässä, on haastavaa siksi, että kuntouttavasta maksetaan enemmän. Tälle pitäisi mielestäni tehdä jotain, koska kukapa haluaa mennä ”eteenpäin” ja saada palkinnoksi pienemmät tulot.

Tätä tutkimusta tehdessä oli mielenkiintoista huomata että ihmiset haluavat puhua avoimesti ja vaikuttaa omaan asiaansa. Ennakkokäsityksenä minulla oli että haastateltavia on vaikea saada kun kyseessä on tutkimus. Sain kuitenkin kymmenen haastateltavaa helposti ja olisin saanut enemmänkin. Voisiko tästä vetää johtopäätöksen että nämä ihmiset pitävät kuntouttavaa työtoimintaa merkityksellisenä hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistäjänä?

Jatkotutkimuksena olisi tärkeää tutkia kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden ihmisten jatkopolkuja. Esimerkiksi koko lain voimassaoloajalta, kuinka kuntouttavan päätyttyä heidän elämänsä on edennyt. Onko tapahtunut oikeasti työllistymistä vai ovatko ihmiset jatkaneet kuntouttavassa aina uudelleen ja uudelleen. Merkityksellistä olisi nähdä, onko kuntouttava työtoiminta hyödyksi pitkällä tähtäimellä.

LÄHTEET

- Aira, Marja & Seppä, Kaija 2010. Laadullinen ja määrällinen tutkimus lääketieteessä. Suomen Lääkärilehti 9/2010 vsk 65
- Autti-Rämö, Ilona & Komulainen, Jorma 2013. Kuntoutus perustuu tietoon – kuntoutumisen mahdollistavat asenteet, prosessit, osaaminen ja yksilöllisyys. Duodecim 2013;129:452–3
- Frankenhaeuser, Beata 2014. Terveyssoseaalityön käyttämättömät mahdollisuudet psykiatrian ympäristössä. Teoksessa Terveys ja soseaalityö. Anna Metteri, Heli Valokivi & Satu Ylinen (toim.) Jyväskylä. PS- kustannus
- Grönfors, Martti 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätöön menetelmät. Toimittanut Hanna Vilkkä. SoFia-Sosiologia-Filosofiapu. Hämeenlinna. Viitattu 10.1.2015
http://vilkkä.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf
- Halonen, Jukka-Pekka; Aaltonen, Tuula; Hämäläinen, Anneli; Karppi, Sirkka-Liisa; Kaukinen, Juha; Kervilä, Anja; Lehtinen, Marjatta; Pere, Erkki; Puukka, Pauli; Siitonen, Ville; Silvennoinen, Sirpa & Talo, Seija 2007. Syrjäytymisvaarassa olevien vajaakuntoisten nuorten kuntoutustarpeen arviointi. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 73 Helsinki. Kelan tutkimusosasto.
- Hiilamo, Heikki & Saari, Juho 2010. Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 27. 13- 35. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Hiilamo, Heikki 2010. Pitkääikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 27. 265- 285. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja 2003. 87- 110 Kantaaottavuus tutkimuksen eettisenä kysymyksenä. Teoksessa Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Anneli, Pohjola (toim.) Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Rovaniemi. Lapin yliopisto.
- Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pesso, Kaija 2007. Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Järvikoski, Aila 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43 Viitattu 6.2.2015 http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-28516.pdf
- Kasvio, Antti 2007. Työn muutos globaalin kilpailun ja tieteen uusien edistysaskelien ja syvien ympäristöongelmien aikakaudella. Artikkelikokoelma. Työ murroksessa. Koonneet Antti Kasvio ja Johanna Tjäder. Helsinki. Työterveyslaitos.
- Keeling, Joanne L. & McQuarrie, Catherine 2013. Promoting mental health and wellbeing in practice. MENTAL HEALTH PRACTICE February 2014 | Volume 17 | Number 5 Viitattu 1.3.2015 <http://web.a.ebscohost.com.anna diak.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3591d593-2541-4185-994c-ef32d68af38d%40sessionmgr4005&vid=8&hid=4204>

Kesä, Mikko; Kinnunen, Riitta; Ala-Kauhaluoma, Mika; Laiho, Anna; Müller, Jan-Erik & Joutsen, Minna 2013. Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö. Loppuraportti 10.9.2013. Viitattu 19.2.2015 http://tyollisyysportti-fi-bin.aldone.fi/@Bin/f5f9e5a35218a28f8d3e1e534478bdb2/1424375801/application/pdf/100268/Loppuraportti_TYPA_sosiaalinen%20kuntoutus_10092013.pdf

Koikkalainen, Matti & Sjöblom, Stina 2014. Edistämmekö kuntoutuksella osallisuutta? Teoksessa Terveys ja sosiaalityö. Anna Metteri, Heli Valokivi & Satu Ylinen (toim.) Jyväskylä. PS- kustannus

Kuntatyönantajat 2012. Mielenterveys ja työkyvyttömyys. Viitattu 29.12.2014 <http://www.kuntatyönantajat.fi/fi/työelämän-kehittäminen/työhyvinvointi/jatkaminen/Documents/kunta-alan-mielenterveystietoisku.pdf>

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja i.a. Viitattu 16.3.2014 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/kuntouttavan-työtoiminnan-kasikirja/>

Kylmä, Jari; Vehviläinen-Julkunen, Katri & Lähdevirta, Juhani 2003. Laadullinen terveystutkimus – mitä, miten ja miksi? Duodecim 2003;119:609–15

Laki julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295 Viitattu 16.3.2014 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2002/20021295>

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916 Viitattu 16.3.2014 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120916>

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 Viitattu 16.3.2014 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 Viitattu 21.2.2015 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P4>

- Lehto, Markku; Lindström, Kari; Lönnqvist, Jouko; Parvikko, Jouko; Riihinen, Olavi; Suksi, Ismo & Uusitalo, Hannu 2005. Mielenterveyden häiriöt työkyvyttömyyseläkkeen syynä. Ajatuksia ehkäisystä, hoidosta ja kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki
- Moilanen, Liisa 2007. Työelämän muutoksen ristiaallokko – Epävarmuudesta eettiseen? Artikkelikokoelma. Työ murroksessa. Koonneet Antti Kasvio ja Johanna Tjäder. Helsinki. Työterveyslaitos.
- Pihl, Anu 2012. Kuntouttava työtoiminta voimaantumisen katalyyttinä. Pro gradu – tutkielma. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Pirkola, Sami & Sohlman, Britta (toim.) 2005. Mielenterveysatlas. Tunnuslukuja Suomesta. STAKES. Helsinki.
- Pohjola, Anneli 2003. Tutkijan eettiset sitoumukset. 53 -68. Teoksessa Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Anneli, Pohjola (toim.) Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Rovaniemi. Lapin yliopisto.
- Rautakorpi, Kaija 2010. Arviointi osana kuntouttavan työtoiminnan voimaantumisprosessia. Voidaanko ihmisen voimaantumista havainnollistaa ja arvioida? Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kokkola. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Ruddick, Frederick 2012. Promoting mental health and wellbeing. Promoting mental health and wellbeing. NURSING STANDARD / RCN PUBLISHING february 13::vol 27 no 24:: 2013. Viitattu 1.3.2015
- Saarelainen, Ritva; Stengård, Eija & Vuori-Kemilä, Anne 2004. Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Porvoo. WSOY.

Sohlman, Britta 2004. Funktionaalinen mielenterveyden malli positiivisen mielenterveyden kuvaajana. Tutkimuksia 137. Helsinki. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus.

Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 16.3.2014
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/kuntoutus/kuntouttava_tyotoiminta

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015–toimenpideohjelma. Pekka Karjalainen & Pirjo Sarvimäki (toim.) STM. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Koulutus uudesta sosiaalihuoltolaista 12.2.2015 Viitattu 21.2.2015
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=13033009&name=DLFE-33374.pdf

Strömberg- Jakka, Minna 2012. Miksi sossu ei tee mitään? Muuttuva aikuissosiaalityö. Teoksessa Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattialisten arkeen. Minna Strömberg- Jakka ja Teija Karttunen (toim.) Jyväskylä. PS- kustannus.

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 1.5.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut/neuvontapalvelut/lait/kasitteet

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Viitattu 28.3.2014
<https://www.thl.fi/fi/web//kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja>

Tilastokeskus i.a. Pitkäaikaistyötön. Viitattu 16.3 2014
<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html>

Tuisku, Katinka; Vuokko, Aki; Laukkala, Tanja; Mäntynen, Jenni & Melartin, Tarja 2012. Psykiatrinen työ- ja toimintakyvyn arvio – miksi, milloin ja miten? Duodecim2012, 128:2251-2259.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunta i.a. Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet. Viitattu 1.3.2015 <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteiss%C3%A4/periaatteet#3>

Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42 Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Työttömyysturvalaki. 30.12.2002/1290 ja 14 luku. Erinäisiä säännöksiä 3 a § (30.12.2014/1370) Viitattu 19.2.2015 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290#L14P3c>

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki. Edita Prima.

Vähätalo, Kari 2000. Pitkäaikaistyöttömyys ja sosiaalinen huono-osaisuus. 52-62. Eija Nurminen toim. Sosiaalityö ristipaineissa. Tutkimus ja koulutuskeskus Palmenia. Helsinki. Palmenia kustannus.

World Health Organization 2013. The European Mental Health Action Plan. World Health Organization Regional Committee for Europe. Viitattu 1.3.2015 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/194107/63wd11e_MentalHealth-3.pdf

Liite 1.

HAASTATTELULOMAKE

A. Mikä on syntymävuotesi?

B. Sukupuolesi? Nainen Mies

C. Onko sinulla ammattitutkintoa?

Jos valitset useita, niin kuinka monta

Kyllä Ei Useita: kpl

D. Onko sinulla kesken jääneitä ammatillisia koulutuksia?

Jos valitset useita, niin kuinka monta

Kyllä Ei Useita: kpl

E. Nykyinen työtoimintapaikka ja jakson kesto

F. Mitä teit ennen työttömyysjaksoasi ja kuinka kauan olit ollut työttömänä ennen kuntouttavaan työtoimintaan pääsyäsi?

H. Oletko aiemmin ollut kuntouttavassa työtoiminnassa? Jos olet, niin kuinka kauan ja missä?

I. Onko sinulla jokin mielenterveysongelmia, päihdeongelma tai fyysinen sairaus/sairauksia jotka vaikuttavat työkykyysi? Jos on niin saatko hoitoa?

KYSYMYKSIÄ TYÖHÖN SIJOITTUMISESTASI

A. Halusitko itse työtoimintaan ja kuinka kauan aiot jatkaa kuntouttavassa työtoiminnassa?

B. Mitä ajattelet kuntouttavan työtoiminnan merkitsevän sinulle juuri nyt ja kuinka uskot sen vaikuttavan työllistymiseesi jatkossa? Onko sinulla joku unelma työllisyytesi suhteen?

SEURAAVAKSI MUUTAMA KYSYMYS KOKEMUKSISTASI KUNTOUTTAVASSA TYÖTOIMINNASSA OLOSTASI

1. Onko työtoiminta on ollut sellaista kuin ajattelit sen olevan?
2. Ovatko viranomaiset auttaneet sinua työllisyysasiassasi kuntouttavan aikana?
3. Oletko saanut apua henkilökohtaisiin asioihisi kuntouttavan ohjaajiltasi?
4. Millaisena olet kokenut työpaikan ohjauksen?
5. Onko nykyinen työ parantanut vuorokausirytmiasi, antanut mielekästä tekemistä päiviisi tai selkiyttänyt ammatinvalintaasi?
6. Onko päihteiden käyttösi vähentynyt työn mukana, koetko fyysisen tai psyykkisen kuntosi parantuneen?
7. Koetko työkykyäsi parantuneen kuntouttavassa työtoiminnassa?
8. Onko taloudellinen tilanteesi parantunut, ovatko perhesuhteet parantuneet tai oletko saanut uusia tuttavuuksia työtoiminnan aikana?
9. Onko sinulla alkanut mielenterveys- tai päihdepalvelu, eläkeselvittely tai jokin muu palvelu kuntouttavan aikana?
10. Mikä motivoi sinua käymään kuntouttavassa työtoiminnassa?

HALUATKO ANTAA PALAUTETTA NYKYISESTÄ TYÖTOIMINTAPAIKASTASI, OHJAAJASTASI, TYÖTOIMINTAPAIKAN OHJAAJAISTA, TYÖTEHTÄVISTÄ TAI KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA YLEENSÄ?

Paljon kiitoksia vastauksistasi! Muistutan vielä että nämä vastaukset tulevat ainoastaan minun tutkimuskäyttöön ja raportin kirjaan niin että vastauksista ei voi päätellä vastaajan henkilöllisyyttä.

Sinulla on mahdollisuus halutessasi lukea osioita jotka koskevat asiaasi ja kommentoida niitä työn aikana.

Valmiin työn sähköisen osoitteen toimitan sinulle jotta voit halutessasi sen lukea.

Mikäli haluat vielä lisätä jotain, saat minuun yhteyden sähköpostilla.

Titta Ylimäki

titta.ylimaki@student.diak.fi

Liite 2.

Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Halusin. Niin kauan kuin mahdollista"	Oma halu jatkaa pitkään
"Kyllä kait sillon ohjaaja kysy haluatko. Jatkan niin kauan kuin mahdollista"	Ohjaajan ehdotus
"Halusin. Ehkä en lopun ikääni, jos jonku aikaa saisi olla. Vaikka vuosikin lisää."	Tulevan vuoden ajan jatkoa
"Kun korvaushoito alkoi oli tiedossa että typpiin kun alakaa. Ilmoitin että nyt vois alkaa, oli laitettu pois. Työkkäriässä käyessä kysyin."	Oma aktiivisuus typpiin ja te-toimistoon
"Halusin kun kotona alko tuntua että pää leviää jos ei itään tee."	Oma halu kun kotona olo alkoi ahdistaa
"En halunnu. Yritän sinnitellä tämän seuraavan sopparin loppuun jos en lähe lätkimään."	Ei motivaatiota lainkaan.
"No kyllä halusin. Olisin halunnu ehdottomasti jatkaa."	Olisi ollut toiveena jatkaa pidempäänkin
"Koska olen yli 50v. riippuu siitä otetaanko töihin. Pitäisi olla koulut käytynä."	Ikä ja koulutuksen puute
"Että joskus pääsis oman alan töihin"	Toive päästä oman alan töihin
"Oon miettinyt että kun saa tarpeeksi raittiutta alle vois tehdä päihdetyötä"	Kokemuksen myötä uuden ammatin opiskelu
"Ei kait tästä haittaakaan oo jos ei hyötyäkään. Oon hakenu kouluun, päihde- ja mielenterveys lähihoitajakouluun. Unelma mulla ois psykiatria."	Ammatin hankkiminen ja unelma ammatti
"Aion hakea töihin ja jos en pääse niin kouluun."	Työ etusijalla, vaihtoehtona koulutus
"Kunhan vaan töihin pääsis, se on unelma. Ihan sama mihin mutta mielellään oman alan työ."	Kaikki työt kelpaa mutta oman alan työt olisi mieluisimpia.
"Työpaikalle lähteminen on tymeää. Kaikenmaailman askartelua joka on ihan hauskaa."	Työtoiminta ei motivoi lainkaan
"On ollu merkitystä ku kaikesta oppii. Sain palkkatukipaikan kun itse kysyin"	Työtoiminnasta oli hyötyä mutta oma aktiivisuus palkittiin.
"Oishan se kiva päästä palkkatuelle"	Toiveena palkkatukityö
"Unelmana se että saa olla rauhassa."	Unelmana olla rauhassa viranomaisilta
"Koen tulleen huijatuksi. Puhuttiin työkokeilusta. Viranomaisilla ei itelläänkään oo termit hallussa."	Tiedonkulun puutteet
"Mielenterveydelle hyvä kun pääsee kotiympyröistä pois ja saa muuta ajateltavaa kuin jos jäisi sohvaaperunaksi."	Mielenterveys kohenee kun pääsee välillä pois kotoa
"No on se nyt ainakin sitä mielekästä tekemistä ja vuorokausirytmä parantanut ihan huomattavasti."	Mielekäs tekeminen ja parempi vuorokausirytmä
"On se hyvä että on semmonenki asia ku että jäis kottiin makkaamaan, että sieltä lähtee johonki liikkeelle niin ei tuu hulluksi."	Kotoa lähteminen parantaa mieltä.
"Tosi iso merkitys mielenterveydelle ...saa mielenrauhan."	Rauhoittaa mieltä

"Tämä tukee päihteettömyyttä."	Tukee päihteettömyyttä
"Taloudellinen tilanne on heikompi mutta psyykinen vahvempi. Omasta mielestäni olen voitonpuolella."	Rahan vähyydestä huolimatta psyykinen vointi kohenee
"Tulee rytmiä että aamulla lähtee ja illalla kottiin. Viikonloppujaki ossaa arvostaa."	Normaali arkirytm
"Mielialaan vaikuttaa ja itsetuntoon. Sosiaaliseen elämään, paniikkihäiriöt pahenee jos jää pois."	Itsetunto kohenee eikä tule paniikkihäiriötä
"Taloudellinen tilanne parantunut huomattavasti."	Taloudellinen tilanne parempi
"Vuorokausirytmni on ollut sekasi lapsesta asti. Tämä on päinvastoin sotkenut. Ahistaa ku ei voi ellää ommaa vuorokausirytmää."	Sekaisin oleva vuorokausirytm on itselle mielekkäämpi.
Joo kyllä parani, ennen sitä mietin että jaksanko mitään. Nyt mietin että jaksan."	Jaksaminen on parantunut
"sosiaalista verkostoahan täältä saa"	Sosiaalinen verkosto lisääntynyt
"Paljo saanu uusia tuttavii."	
"Olen saanut uusia tuttavii"	
"Päihdeongelmiselle täällä saa vertaistuenki samalla."	Vertaistuki päihdeongelmiin
"Jonku verran on tuttavii. Yhen kanssa oon joskus vapaa-ajallakin."	Sosiaalisia suhteita lisää vapaa-ajallekin
"Sosiaaliin suhteisiin on vaikuttanut kun kulan täällä ja saanut luottamusta kun ollut päihdeongelma."	Ihmisten luottamus kasvanut
"Sosiaaliset suhteet parani. Anto itsevarmuutta työnhakuun."	Itsevarmuutta työnhakutilanteisiin
"Uusia kavereita oon saanu täällä."	Uusia kavereita
"Tuttavii sain, en ystäviä."	Tuttavii mutta ei ystäviä
"Aamullaki ku sai lähteä ja miettiä että mitä se päivä tuo tullessaan."	Odotusta päivän kulusta